

NOTE EPIGRAFICE

1. *Monumentul dela Pantelimon,* r. Hârșova, Reg. Constanța.

Printre monumentele epigrafice ale fostului Muzeu din Hârșova, se află și o inscripție fragmentară, latină, săpată pe un bloc de calcar, înalt de 57 cm, lung de 41 cm și lat de 30 cm (fig. 1, a).

Inscripția, în starea ei fragmentară, nu ne poate spune mare lucru, decât că a fost pusă de două persoane, dela una mai păstrându-se o parte a numelui : LONGI....

Căutând în ce măsură această inscripție poate fi întregită sau nu, și încercând a identifica personajul al cărui nume a fost indicat parțial, am trecut în revistă inscripțiile găsite pe teritoriul țării noastre. Astfel, printre cele câteva inscripții ce pomenesc un Longinus, ori Longinia, se află în « C.I.L. », III, sub Nr. 12492, o inscripție fragmentară, găsită la Pantelimon, Reg. Constanța, datată din 150 e.n., având următoarea lectură:

Ion
ginVS ET LONGI
nianVS DE SVO POSVE
runt GALLICANO ET VE
tere COS

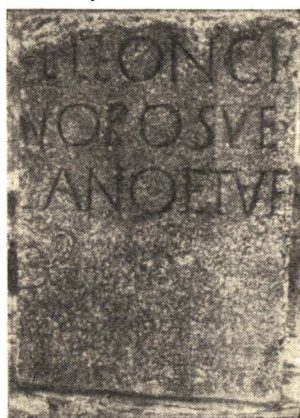
Cercetând cu atenție aceste două inscripții, ajungem să identificăm fragmentul nostru cu jumătatea din dreapta a celui publicat. Dela prima vedere ne atrage atenția coincidența între conținutul fragmentului nostru și cu terminarea fiecărui rând din cel publicat. În rândul al treilea se mai observă la prima literă curba de jos a unui C, iar în rândul al patrulea frunza de iederă, remarcată în publicații în același loc (fig. 1, b).

De altfel, faptul că monumentul nostru a fost adus dela construcția podului de pe șoseaua Constanța - Hârșova, în apropiere de satul Crucea, nu departe de Pantelimon, și păstrat nu demult la Muzeul din Hârșova, contribuie la această identificare. Deducem că blocul a fost tăiat din cel găsit anterior, publicat în « C.I.L. », III, sub Nr. 12492, după ce fusese prezentat cercetătorilor de Gr. Tocilescu în « A.E.M. »: XIV, p. 17 cu dimensiunile de atunci: înălțimea 90 cm, lungimea 86 cm, și lățimea 30 cm. Nevoia de a-l folosi la construcția podului modern, au silit pe lucrători să-i taie atât din înălțime cât și din lățime, întru cât în partea stângă sus trebuie să fi avut o deteriorare mai mare, pe lângă întreaga latură stângă, ce era probabil spartă în mod neregulat, fapt schițat de altfel și în « C.I.L. », III. Iar în partea de jos nu este exclus să fi fost bazamentul, care era proeminent și stingherea încadrarea blocului în construcția modernă, sau era o deteriorare.

Presupunerea că cele trei litere dintâi ar fi fost deasupra primului rând actual, nu poate fi susținută, întru cât atât spațiul, cât și caracterele literelor permit ca ele să fi început

acest prim rând. Faptul că nu ni s'a păstrat decât sfârșitul, stingherește în foarte mare măsură precizarea rostului ce l-a avut; totuși e probabil că este o inscripție votivă, cu un conținut redus; foarte probabil ca să fi avut în plus un singur rând în care era specificat personajul căruia i se adresa inscripția (de ex: I.O.M.).

Pe latura din dreapta, blocul prezintă o scobitură cioplită regulat, pentru a sluji la fixarea unei scoabe. Cu toate că acest amănunt a făcut să se presupună incastrea inițială a inscripției într'un edificiu, e mai probabilă o altă explicație: aceea că și acest bloc ca multe de altfel, să fi slujit la o consolidare a zidurilor cetății Ulmetum, dela Pantellimon.



a

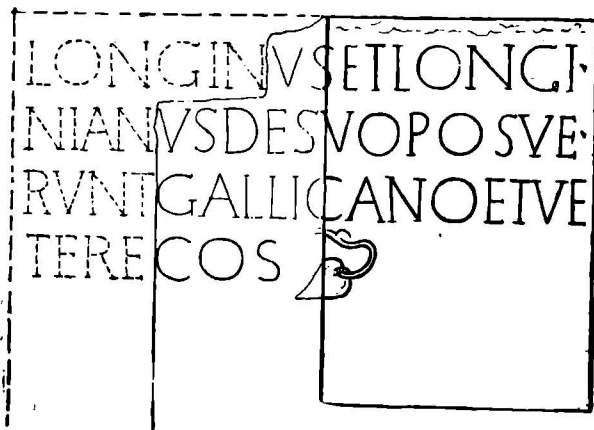


Fig. 1

b

E necesar de remarcat punctuația dela sfârșitul primelor două rânduri, care e frumos săpată și la aceeași înălțime. Cu toate că inscripția nu are niciun semn de punctuație în interiorul ei, ci doar frunza de iederă dela sfârșit, totuși putem nota ca punctuație cele două semne, chiar dacă sunt puse în interiorul cuvântului, considerându-le ca o particularitate a lapidului, care voia să completeze rândul. Aceasta este o indicație că latura din dreapta era inițială.

Salvarea acestui rest de monument de către un pasionat colecționar cum era E. Cotovu, ne arată că până nu demult, vechile întreprinderi aveau ca principiu folosirea materialului din apropiere, fără să cumpănească în ce măsură aveau și dreptul să jefuiască monumentele istorice de material arheologic. Nu era întâmplătoare prezența acestui bloc la construcția podului. Era un obicei ca pentru economie de timp și mai ales de bani, să se extragă din așezările antice materialul de construcție necesar. Acest material era gata prelucrat, cioplit în forme regulate, așa că scutea o parte din mâna de lucru. Era mult mai ieftin să sape în pământ și să scoată materialul gata confecționat, decât să apeleze la o carieră, care să cioplească piatra necesară.

Dar odată cu desființarea acestor societăți, ce urmăreau doar un scop strămt: acumularea de profituri maxime, s'a pus capăt și distrugerii documentelor istorice, cu caracter arheologic. Astăzi marile șantiere de construire a socialismului în țara noastră cer imediată participare a unui cercetător arheolog, oricâteori întâlnesc în timpul lucrului obiective arheologice. Se strânge din ce în ce mai mult colaborarea dintre clasa muncitoare și intelectualitatea progresistă, urmărind împreună ridicarea pe o treaptă mai înaltă a nivelului cultural în R.P.R.

2. Altarul dela Cocargea,

com. Deleni, r. Adamclisi, Reg. Constanța.

În biserica satului Cocargea e folosit ca picior al mesei un altar pe care e săpată o inscripție votivă în limba latină (fig. 2, a). Inscripția e publicată în «C.I.L.», III, sub Nr. 7483, cu următoarea lectură:

Deo Invicto, pro salu(te) Imp(eratoris)
M(arci) (Ant(onini) Veri-Annus Saturninus
centurio Leg(ionis) XI Cl(audiae) — V(otum)
s(olvit) l(ibens) m(erito).



a



b

Fig. 2

Față de publicație e necesar să adaug câteva observații. Altarul e așezat în poziție inversă, având primele două rânduri îngropate în dușumea, deoarece, după cum e specificat în «C.I.L.», III, prezintă o deteriorare în partea dreaptă. În mijlocul rândurilor 4 și 5 e o spărtură care a distrus litera a 4-a, M, din rândul al 4-lea, păstrându-se o parte din bara oblică din dreapta; de asemenea e distrusă și litera a 4-a, I, din rândul al 5-lea păstrându-se jumătatea de jos a literei. Întru cât nu sunt specificate aceste litere distruse, nici în «C.I.L.», III, nici în «A.E.M.», VIII, p.5, rămâne să presupunem că deteriorarea s'a făcut ulterior. În tot cazul, atât spațiul, cât și bara păstrată, indică litera M, prescurtarea lui Marcus (fig. 2, b).

Din informații, acest altar a fost adus dintr'un cimitir turcesc. Locul de origine al acestui monument a fost desigur cetatea dela Adamclisi, care este în apropiere. Astfel și acest

document arheologic a suferit aceeași soartă ca multe de acest fel, primind cu timpul altă destinație.

Deși inscripția e clară, părând că n'ar mai avea nevoie de niciun comentariu, totuși un amănunt caracteristic îi dă o importanță deosebită. Altarul e ridicat de un centurion din legiunea XI Claudia, Annius Saturninus, în onoarea împăratului M. Ant. Verus. Or, tocmai în această titulatură este caracteristica ce dă importanță inscripției noastre. Este vorba de Marcus Aurelius Verus, fiul adoptiv al lui Antoninus Pius și totodată și al lui Hadrian, care pe tot timpul adopțiunei a purtat titulatura de M. Aelius Aurelius Verus, spre deosebire de fratele său adoptiv L. Aelius Aurelius Verus, care își menține numele de Verus și după moartea tatălui său adoptiv, Antoninus. Astfel Marcus Aurelius, odată cu moartea lui Antoninus și cu suirea sa la tron în 161 e.n., primește titulatura de Imp. Caes. M. Aurelius Antoninus Augustus, lăsând pe fratele său adoptiv Lucius, pe care îl adoptă și el la rândul său, să poarte și mai departe numele de Verus în titulatura sa: Imp. Caesar L. Aurelius Verus. Vedem, așa dar, că odată cu suirea la tron a lui Marcus, numele Verus îl poartă numai Lucius.

Pe tot timpul vieții de împărat, Marcus are titulatura din care nu face parte numele Verus și care variază între:

- Imp. Caes. M. Aur. Antoninus Aug.
- Imp. M. Aurelius Antoninus
- Imp. M. Antoninus Aug.
- Imp. Antoninus Augustus.

În inscripția noastră apare o nouă titulatură : Imp. M. Ant. Verus, o nouă titulatură față de cea oficială și de cele de mai sus, cunoscute.

S'a adăugat Verus, deoarece așa s'a păstrat în mintea dedicantului, încă de pe când Marcus era fiu adoptiv ; totodată a fost omis Aurelius, crezându-se probabil suficient Antoninus, care indica pe fiul adoptiv.

În afară de această inscripție mai există încă una găsită la Capidava, Reg. Constanța, și publicată în « Dacia », III—IV, p. 503, cu următoarea lectură:

I (ovi) O(ptimo) M(aximo) /Ton(anti) et/ Iunoni Re(ginae) et pro salute Imp(eratoris) M(arci) Aureli(i) Veri et L(uci) Veri posuit Eftacentus Bitimas — Aproniano II et Paulo II /co(n)s(ulibus)/.

Astfel titulatura din această inscripție este : Imp. M. Aurelius Verus, deosebită de cea de mai sus prin aceea că aici apare Aurelius în locul lui Antoninus, din prima inscripție ; însă în ambele inscripții apare și Verus adăugat la numele împăratului Marcus.

Dacă ținem seamă de faptul că aceste inscripții nu sunt documente cu caracter oficial, ci dedicații ale unor particulari, putem cu ușurință să admitem omiterea anumitor părți din titulatură : Caesar, Aurelius, Antoninus, Augustus.

Interesant de remarcat este faptul că ambele documente se află în Moesia Inferior, în Dobrogea, astfel că se pune întrebarea dacă acest fenomen este un fapt peste care s'ar putea ușor trece cu vederea, sau este o particularitate locală.

E vorba așa dar de două documente, singurele din tot Imperiul Roman, unul dela Adamclisi, celălalt dela Capidava, care ne fac cunoscut faptul că în unele colțuri ale Imperiului Roman, departe de centrul, titlurile oficiale ale personalităților din acea vreme sunt ușor modificate prin forme învechite, în urma încetei transmiteri a noilor formule oficiale în provinciile romane.

ЭПИГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

1. *Памятник в селе Пантелимон, район Хыршова, область Констанца.*

В Хыршове находится фрагмент надписи, являющейся правой частью надписи, опубликованной в каталоге латинских надписей III под № 12.492. Эта часть надписи была найдена при постройке моста на шоссе Констанца-Хыршова и принадлежала раньше крепости Улметум в селе Пантелимон.

Предлагается, чтобы первая строчка начиналась тремя буквами, указанными в вышеупомянутом каталоге, находящимися над ней. Обращается внимание на пунктуацию в конце первых двух строчек, несмотря на то, что знаки находятся в середине слова, которую нужно рассматривать как особенность резчика.

2. *Алтарь в Кокардже, село Делени, район Адамклиси, область Констанца.*

В селе Кокарджа находится алтарь с клятвенной надписью в честь императора Марка Аврелия Веруса. Характерной особенностью этой надписи является то, что к титулу Марка Аврелия прибавлено имя Веруса, которое он носил в период усыновления. Кроме нее существует еще одна надпись в Капидаве, где указано имя Веруса в титуле императора.

Эти два памятника являются единственными во всей Римской Империи, указывая на то, что в областях, отдаленных от центра, имена знатных личностей могли легко быть заменены устаревшими формами, как результат медленного проникновения новых формул.

NOTES ÉPIGRAPHIQUES

(RÉSUMÉ)

1. *Le monument de Pantelimon (district de Hârşova, Rég. de Constanţa)*

À Hârşova il y a une inscription fragmentaire, la partie droite de l'inscription publiée dans C.I.L. III sous le no. 12492. On la découvrit lors de la construction d'un pont sur la route Constanţa-Hârşova elle provenait de la forteresse d'Ulmetum (village de Pantelimon).

On propose que la première ligne commence par les trois lettres ajoutées au-dessus d'elle par C.I.L.III. On remarque la ponctuation à la fin des deux premières lignes, placée à l'intérieur du mot, fait qu'on considère comme une particularité du lapicide.

2. *L'autel de Cocargea (Deleni, district d'Adamclisi, Rég. de Constanţa).*

À Cocargea il y a un autel avec une inscription votive, gravée à l'honneur de l'empereur Marcus Aurélius Verus. Caractéristique pour cette inscription, est le fait qu'au titre de Marc Aurèle on ajoute le nom de *Verus*, qu'il avait porté au temps de son adoption. Dans une seule autre inscription, celle de Capidava, on trouve le nom de *Verus* spécifié parmi les titres de l'empereur.

Ces deux monuments sont les seuls de tout l'Empire Romain, qui prouvent que, loin, de la capitale, les noms des personnalités sont modifiés par des titres surannés, à cause de la lente transmission des formules nouvelles.